

УДК 657.421.3

І. О. Голеско,
старший викладач,
Вищий навчальний заклад
«Харківський національний автомобільно-дорожній університет»

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Анотація. Нематеріальні активи супроводжують більшість підприємств весь час в процесі виробництва та життєвого циклу підприємства. Вони є невід'ємною частиною сучасної системи економіки. Оцінка нематеріальних активів залежить від можливості їх ідентифікації, найточнішої оцінки майбутніх економічних вигод, які генерує об'єкт.

Ключові слова: нематеріальні активи, інтелектуальна власність, гудвіл, внутрішньогенеровані нематеріальні активи.

Актуальність. На сьогодні методика і принципи побудови обліку нематеріальних активів є об'єктом пильного вивчення світової економічної науки і практики. Так розвитку теорії і практики питань обліку та оцінки нематеріальних активів присвячені роботи багатьох науковців. У той же час, глибокі і всебічні теоретичні дослідження в даній галузі з комплексним аналізом як вітчизняної, так і міжнародної облікової практики досить рідкісні, а іноді, і зовсім відсутні. У більшості робіт в неповній мірі дається критичний аналіз існуючих теоретико-методологічних основ і практичної багатоаспектності обліку даного виду активів, недостатня увага приділяється питанням вдосконалення оцінки нематеріальних активів.

Постановка проблеми. Дослідження економічної природи нематеріальних активів, особливо тих нематеріальних складових, що створюють вартість підприємства, проблеми їх оцінки та відображення в обліку.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на динамічні зміни процесів розвитку інформаційних технологій та інтеграції фінансового ринку, що відбуваються в Україні, нематеріальні активи продовжують виконувати в нас другорядну роль. Як стверджують деякі автори, тільки 10 % вітчизняних підприємств мають на балансі нематеріальні активи, а на більшості підприємств вони взагалі відсутні, або їх частка не перевищує 10%. Але проблема полягає не тільки в тому, що більшість підприємств не мають нематеріальні активи, так як у більшості випадків вони є, просто вони не повністю враховані, неоцінені і не використовуються в обороті.

Розвиток ринкових відносин господарювання породжує необхідність оцінки нематеріальних активів в усіх масштабах. І це

зрозуміло – ринкова економіка розвивається за рахунок створення і використання інтелектуальних цінностей та інших видів нематеріальних активів. Так у кожному товарі, що випускається на підприємствах, закладені результати інтелектуальної діяльності конкретних працівників. Це оригінальні, незалежно від ступеня новизни, технічні, технологічні, комерційні або організаційні рішення, у результаті яких у продукції з'явилися необхідні споживчі властивості.

В загальному розумінні поняття «нематеріальні активи» в різних країнах не відрізняється. Критерієм віднесення до такого виду активів є відсутність матеріальної форми, довгостроковість використання та здатність приносити доход. [1]

Проаналізувавши багато елементів, пов'язаних з обліком нематеріальних активів, на нашу думку всі вони недостатньо законодавчо врегульовані, у зв'язку з чим у бухгалтерів-практиків виникає багато питань.

Нематеріальні активи, як і кожен економічний групу, можна класифікувати по відносним сукупностям. Згідно П(С)БО 8 Нематеріальні активи можна класифікувати таким чином: права користування природними ресурсами (рахунок 121); права користування майном (рахунок 122); права на знаки для товарів та послуг (рахунок 123); права на об'єкти промислової власності (рахунок 124); авторські та суміжні з ними права (рахунок 125); інші нематеріальні активи (рахунок 127). [2]

Нематеріальні активи можуть бути як із зовні, так і можуть бути створені на самому підприємстві.

При цьому треба відмітити, що дослідженні об'єкти можуть мати різну юридичну природу. Це пов'язано з тим, що об'єкти нематеріальної природи створюються чи виникають на різних правових основах. В цілому можна виділити дві основні групи об'єктів, які можна вважати нематеріальними активами:

- об'єкти інтелектуальної власності;
- права користування майном.

Також до нематеріальних активів відносять гудвіл. Його називають найнематеріальнішим з нематеріальних активів через те, що він просто “вбудований” в підприємство. Гудвіл можна продати тільки разом з підприємством. Всі нематеріальні активи, які важко ідентифікувати або оцінити, відносять до гудвілу. Він виникає при наявності різниці між ринковою вартістю підприємства, та його балансовою вартістю при реалізації або об'єднанні підприємства.

Оцінка нематеріальних активів в Україні виконується за таких обставин:

- при купівлі або продажу нематеріальних активів;

- при включенні (в виді інтелектуальної власності) до статутного капіталу;
- при визначенні майнових частин у статутному фонді за злиття або поділу організацій;
- при розв'язанні питань щодо переуступки прав (повних або часткових) на нематеріальний актив по договору про передачу;
- оцінка та переоцінка нематеріальних активів з метою повного обліку всіх активів підприємства;
- при складанні фінансової звітності підприємства;
- організація франчайзингу тощо.

Специфіку нематеріальних активів як неуречевленої частини майна підприємства відображують особливості їхньої оцінки. Складність вартісної оцінки нематеріальних активів полягає: в різноманітності об'єктів інтелектуальної власності (кожний з яких за законом має бути оригінальним); в різних способах їх появи на підприємстві; в різних формах їх практичного використання на підприємстві; в ймовірнісному характеру отриманих результатів вартісної оцінки.

Так при придбанні нематеріальних активів за грошові кошти чи в обмін на інші активи проблем в їх оцінці, звичайно, не виникає. Значно складніше, а іноді й неможливо оцінити нематеріальні активи, створені власними силами.

У зв'язку з тим, що внутрішньогенеровані нематеріальні активи підприємства найскладніше ідентифікувати та оцінити, вони досить часто не стають об'єктами фінансового обліку і не відображуються в складі активів узагалі. Наприклад, рівень якості управління, надійність покупців, внутрішньогенерований гудвіл, торгівельні таємниці, висока кваліфікація працівників та ін., до сьогодні не відображують у балансі, хоча, на нашу думку, доцільно давати їм відповідну оцінку та показувати у складі активів.

Аналізуючи результати виявлено, що кількість неідентифікованих нематеріальних активів, тобто таких, які неможливо відокремити від підприємства, визнати та оцінити, значно більше, ніж ідентифікованих. Хоча, часто економічна вигода від їх використання перевищує вартість усіх інших активів.

Також важливою проблемою оцінки нематеріальних активів є невизначеність майбутніх економічних вигод, які очікується отримати від них, та періоди їх отримання.

Проблемною є оцінка об'єктів нематеріальних активів, створених підприємством самостійно. Вартість більшості прав на винаходи, корисні моделі, ноу-хау є сукупною, оскільки формується в результаті проведення витрат на дослідження і розробки. Віддача від них передбачається, однак встановити наскільки збільшиться дохід

від реалізації продукції чи послуг, зменшаться витрати чи будуть отримані інші економічні вигоди в усі періоди здійснення цих витрат, досить складно.[3]

Внутрішньогенерований гудвіл – найскладніший для оцінки, його практично неможливо ідентифікувати і визнати у складі активів, використання якого дає змогу підвищити ефективність використання активів підприємства. Однак при оцінці підприємства інвесторами, яка здійснюється за їх прогнозами майбутніх надходжень грошових коштів, рентабельністю інвестицій та індивідуальними чинниками ризику, цей показник ними все-таки визначається.

Науковці [4] пропонують три підходи до його оцінки:

- оцінка репутації фірми;
- поточна дисконтова на оцінка різниці між очікуваним майбутнім прибутком і нормативним (середньогалузевим) прибутком від усіх активів фірми за винятком гудвілу;
- залишкова вартість, яка є перевищенням вартості підприємства в цілому (як бізнесу) над сукупністю оцінок його чистих матеріальних і нематеріальних активів.

Вигідні контракти підприємства, наявність надійних покупців і постачальників, вигідне місце розташування, висока кваліфікація, добрі стосунки працівників та інші чинники обумовлюють ситуацію, коли ціна, за якою можна продати підприємство, є значно вищою від сумарної вартості його чистих активів. Ця різниця свідчить про наявність внутрішньогерованого гудвілу, ідентифікувати та виділити від інших активів який практично неможливо, якщо не відбувається продаж підприємства.[5]

Висновок. Отже, нематеріальні активи супроводжують більшість підприємств весь час в процесі виробництва та життєвого циклу підприємства. Вони є невід'ємною частиною сучасної системи економіки. Діючий в Україні підхід при оцінці або при визначенні даного виду активів не може забезпечити підготовку користувачам об'єктивної інформації.

Ми згодні з авторами, що оцінка нематеріальних активів залежить від можливості їх ідентифікації. Але, на нашу думку, вона залежить ще й від найточнішої оцінки майбутніх економічних вигод, які генерує об'єкт. Оскільки здійснити таку ідентифікацію і оцінку вигод буває складно, частина об'єктів, особливо внутрішньостворених підприємством, не визнаються у складі активів, що призводить до перекручень в оцінці вартості активів підприємства. При цьому наявність і відповідна оцінка внутрішньогерованих нематеріальних активів є важливою для багатьох груп користувачів, особливо для інвесторів. Ми пропонуємо все-таки здійснювати оцінку та відображати її у примітках до фінансової звітності. Також вирішенню

проблеми оцінки невідчутних активів має сприяти підготовка фахівців з управління інтелектуальною власністю, яких в Україні поки що недостатньо.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл. спец. 7.050106 «Облік і аудит»] / Ф. Бутинець, Л. Горецька. – Житомир: ПП «Рута», 2009. – 544 с.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затв. Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.99 р. №242, зі змінами та доповненнями / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам.вид-во, 2013.
3. Нашкерська Г. Оцінка нематеріальних активів / Г. Нашкерська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – №11. – С. 23-29
4. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерського учета / Э. Хендриксен, М. Ван Бреда; [пер. с англ. под ред. проф. Я.В. Соколова]. – М., 2011. – 576 с.
5. Уманців Г. Внутрішній гудвіл підприємства: економічна природа, проблеми оцінки та обліку / Г. Уманців // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – №9. – С. 20-28

И. О. Голеско,
старший преподаватель,
Высшее учебное заведение
«Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет»

ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ АКТИВОВ

Аннотация. Нематериальные активы сопровождают большинство предприятий все время в процессе производства и жизненного цикла предприятия. Они являются неотъемлемой частью современной экономики. Оценка нематериальных активов зависит от возможности их идентификации, точной оценки будущих экономических выгод, которые генерирует объект.

Ключевые слова: Нематериальные активы, интеллектуальная собственность, гудвил, внутригенерированные нематериальные активы.

I. O. Golesko,
Senior Lecturer,
High school
«Kharkiv national automobile and highway University»

PROBLEMS OF EVALUATION OF IMMATERIAL ASSETS

Abstract. Immaterial assets accompany most enterprises all time in the process of production and life cycle of enterprise. They are inalienable part of the modern system of economy. Estimation of immaterial assets depends on possibility of their authentication, most exact estimation of future economic values which an object generates.

Keywords: Immaterial assets, intellectual Property, hudvyl, intangible assets that are generated within the enterprise.